

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Евгения Борисова Димитрова, ДН

катедра „Теория и методика на кинезитерапията“, НСА

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
'доктор'

в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт
професионално направление 7.4 Обществено здраве
докторска програма „Управление на здравните грижи“

Автор: Елена Крайчева Иванова

Тема: „Неконвенционалните методи за благоприятно въздействие върху човешкото здраве и обучението на специалистите по здравни грижи”

Научен ръководител: Доц. Диана Станчева Димитрова, д.пс.

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р-109-73 от 07.02.2022 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна, съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Неконвенционалните методи за благоприятно въздействие върху човешкото здраве и обучението на специалистите по здравни грижи”, за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’, в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4 Обществено здраве, докторска програма „Управление на здравните грижи“.

Автор на дисертационния труд е Елена Крайчева Иванова – докторантка в самостоятелна форма на обучение към катедра „Здравни грижи“, филиал Сливен при МУ – Варна, с научен ръководител доц. Диана Станчева Димитрова, д.пс. от Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна.

Представеният от Елена Крайчева Иванова комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на МУ – Варна и включва следните документи:

- молба до Ректора на МУ – Варна за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’);
- заповед за зачисляване в докторантура;
- протокол от проведен изпит за докторантски минимум;
- протокол от катедрен съвет с положително решение за готовността за защита на дисертационния труд;
- заповед за отчисляване с право на защита;
- декларация за оригиналност;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за достоверност на представените документи;
- декларация за регистрация на профили в научни бази данни;
- дисертационен труд;
- автореферат;

Докторантката е приложила 3 броя публикации по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Елена Крайчева Иванова е завършила Полувисш медицински институт – Шумен, със специалност „Медицинска сестра – общ профил” (1994), Русенски университет „Ангел Кънчев” – ОКС „Магистър“, по специалност „Кинезитерапия“ (2000), МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна, ОКС „Магистър“ по „Управление на здравните грижи“ (2013). Приключила е специализация „Медицинска педагогика“ (2022). Работила е като медицинска сестра в Отделение по физиотерапия и рехабилитация, в Отделение за неспецифични белодробни заболявания към Обединен районен болничен комплекс – Шумен (1994-1995), като асистент в Медицински колеж, Добрич (2001-2006), асистент в УС „Рехабилитатор” в Медицински колеж – Варна, към Медицински университет

„Проф. Д-р Параскев Стоянов – Варна (2006 – до момента). Участва в преподаването на дисциплините „Кинезитерапия“, „Ерготерапия и ергономия“, „Лечебен масаж“, „Кинезиология“, „Патокинезиология“ и „Мануално мускулно тестване“, на студентите от специалност „Рехабилитатор“, към Медицински колеж – Варна. Има 29 участия в национални и международни научни форуми, 23 курса следдипломно обучение, 31 публикации в български и международни научни списания.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертационния труд е *интересна и актуална* в научно и научно-приложно отношение поради факта, че както в световен аспект, така и у нас липсва консенсусно определение на неконвенционалните методи за профилактика, диагностика и лечение, липсва регулация на обучението на кадрите в тази насока, липсва съответствие между придобити компетенции и правила за практикуването им.

Целта на проучването е ясно дефинирана и практически насочена *към изследване на информираността и отношението на специалистите по здравни грижи към неконвенционалните методи* за благоприятно въздействие върху човешкото здраве при вземане на решение за приложението им в обучението и тяхната клинична практика. Правилно са формулирани **6 конкретни задачи на изследването**.

4. Общо описание и структура

Дисертацията е в обем от 167 страници в т.ч. библиография и приложения. Списъкът на ползваната литература е от 210 източника, от които 116 на кирилица, 59 на латиница и 35 интернет сайта. Преобладаващата част от публикациите са от последните 10 години. Библиографията е достатъчно богата, включваща разнообразни и актуални литературни източници.

Трудът е структуриран в 4 глави:

1. Конвенционална и неконвенционална медицина – определение, историческо развитие, правно регулиране на методите за въздействие.

2. Обучението по здравни грижи – професионални компетенции за практикуване на неконвенционални методи.
3. Цел, задачи, хипотези, материал и методи.
4. Собствени проучвания – резултати и обсъждане.

Формулирани са обобщени изводи от дисертационния труд, приноси и препоръки. Разработени са 4 приложения.

Уводът е насочващ към изследвания проблем.

Първа глава е разработена на базата на обширна информация от публикациите на съвременни автори. Структурирана е в 3 основни теми, а именно:

- Дефиниране на понятията за неконвенционална медицина и неконвенционални методи.
- Исторически аспекти на зараждане, разпространение, практикуване на неконвенционалните методи.
- Правно регулиране на неконвенционалните методи в българската и световната практика.

Докторантката познава в дълбочина състоянието на проблема и оценява творчески литературния материал. Научната ѝ компетенция се проявява при коментирането на някои дискуссионни въпроси. Направен е анализ на достатъчен брой литературни източници, правилно цитирани в текста. Представянето на същността на различните неконвенционалните методи и тяхното развитие в исторически аспект е принос с научно-практическо значение. Анализът на правното регулиране на неконвенционалните методи е амбициозна задача, касаеща динамичен процес, решаването на която предполага познаване на законодателството на различните страни и правилата на международните организации. Докторантката е представила своето виждане по проблема, базирано на проучването на голям обем документация.

Втора глава е разработена на базата на обширна информация от проучването на нормативни документи и учебни планове на специалностите от ПН „Здравни грижи“, достъпни на сайтовете на университетите. Направен е подробен анализ на обучението по здравни грижи и нивото на професионални компетенции на различните специалисти за практикуване на неконвенционални ме-

тоди. Този анализ има важен практически принос относно управлението на здравните грижи и може да служи като основа за промяна, разширяване и усъвършенстване на обучението и регулациите относно правото на практикуване на неконвенционалните методи в българската практика.

5. Методика на изследването

Избраната методика на изследване позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Приложени са следните **методи и инструменти на изследването**:

- Документален метод: анализ на нормативни документи и наредби регулиращи приложението на *неконвенционални методи за благоприятно въздействие върху индивидуалното здраве* (НКМБВИЗ) и обучението на студентите от професионално направление „Здравни грижи“.
- Исторически метод: проучване на литературни източници.
- Социологически метод: разработена собствена пряка, анонимна, индивидуална анкета.
- Статистически методи: вариационен анализ – измерва различията в съвкупността по определен признак; параметрични методи за тестване на хипотези – оценка на вътрешната съгласуваност за надеждност на анкетата – Кронбах Алфа; непараметрични тестове – анализ χ^2 за оценка на връзка между качествени променливи; графичен анализ – показва графично обработените от анкетата данни. За графичния анализ е използван Microsoft Office Excel 2016. Изследването е разработено с помощта на софтуерните продукти SPSS 20.0.

С оглед на изпълнение на целта и задачите на проучването е създадена анкетна карта за изследване на правното съзнание в трите му елемента – информираност, отношение и готовност за поведение, относно неконвенционалните методи за благоприятно въздействие върху индивидуалното здраве (НКМБВИЗ). Анкетата съдържа 29 въпроса, от които 27 затворени и два отворени. Въпроси от 1 до 5 включително касаят възрастта, пола, образованието, професията и религиозната принадлежност. От 6 до 29 въпрос са разпределени

съответно: област „информираност“ (от 6 до 12 въпрос вкл.), област „отношение“ (от 13 до 18 въпрос вкл.) и област „готовност за поведение“ (от 19 до 29 въпрос вкл.). Оценката на вътрешната съгласуваност за надеждност на анкетата при изследваната извадка (т.е. коефициента Алфа Кронбах) е $\alpha = 0,708$. Това доказва, че така структурирани въпросите в анкетата са надеждни и валидни.

Проведеното проучване в периода м. март 2018 г. – м. февруари 2019 г., чрез пряка индивидуална анонимна анкета, обхваща **500 души**, студенти от професионално направление „Здравни грижи“, на МУ-Варна (n=280) и специалисти по здравни грижи, работещи в болнична и извън болнична среда (n=280), след получаване на разрешение от Комисията по етика на научните изследвания на МУ-Варна (КЕНИ с протокол №71/25.01.2018г.).

Правилно са формулирани критерии за включване и за изключване от изследването. Направена е социо-демографската характеристика на респондентите, студенти и специалисти от професионално направление 7.5.Здравни грижи. Броят на анкетираните лица и разпределението им в групите на проучването позволява статистическа обработка на материала и доказване тезата на автора.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е особено полезен за теорията и практиката на управлението на здравните грижи, професионално разработен от теоретична и методологична гледна точка. Авторката представя свои идеи и познания на базата на добра теоретична и практическа подготовка. Научното проучване има определен теоретико-практически принос.

Резултатите от изследването на информираност, отношение и готовност за приложение на неконвенционалните методи за благоприятно въздействие върху индивидуалното здраве (НКМБВИЗ) сред студентите и специалистите от ПН 7.5.Здравни грижи сочат добра информираност на *рехабилитатори* (студенти и работещи) за същността на понятието неконвенционалните методи (НМ). Тази група респонденти изразяват готовност да практикуват НМ. Установява се, че е необходимо специалистите и студентите по здравни грижи, да получат допълнителна информация относно регламентиране на неконвенционалните методи, за да участват в обществено обсъждане за правното им регулиране. На базата на

реализираното изследване е направена препоръка за законово регламентиране, свързано с изучаване и прилагане на НМ, да бъде насочено/ориентирано към рехабилитатори, медицински сестри, акушерки, медицински козметик и помощник-фармацевт. Изследването не включва специалистите по кинезитерапия, които са част от рехабилитационния екип и би трябвало да се имат в предвид при законова регламентация. Практикуването на неконвенционалните методи за благоприятно въздействие върху индивидуалното здраве би трябвало да се разрешава и регламентира в съответствие с нивото на необходимите теоретични и практически познания, умения и компетентности. Анализът на обучението и практиката на рехабилитаторите създава възможност да бъдат допълнени и конкретизирани НМ, които могат да се изучават и прилагат и от тях, не само от лекари. Резултатите от проведеното проучване, потвърждават изследваните хипотези от докторантката.

В дисертацията са формулирани 8 извода и 5 препоръки, които обобщават резултатите от това задълбочено проучване.

Във връзка с научното изследване са представени три интересни научни публикации от авторски колективи във „Варненски медицински форум“ („Ароматерапията, като алтернативна медицина“, „Мястото на Аюрведа в подхода към българския пациент“ и „Терапевтични аспекти на Айенгар йога“).

Авторефератът е изработен в съответствие с изискванията и отразява правилно съдържанието на дисертационния труд. Приемам формулираните от докторантката приноси. Не съм установила наличие на плагиатство.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Според мен, *приносите на дисертационния труд* са следните:

- *Формулиран е и е обоснован съществуващ научен проблем* на управлението на здравните грижи у нас, свързан с неконвенционалните методи за благоприятно въздействие върху човешкото здраве.

- Направен е подробен *литературен обзор* на достъпната специализирана литература относно неконвенционалните методи на лечение със значим принос за науката и практиката.

- Разработен е *оригинален инструмент, с висока степен на надеждност, за изследване* на информираността, отношението и готовността за приложение на неконвенционалните методи.

- Публикувани са *резултати от изследванията сред значителен брой специалисти и студенти по здравни грижи*, които имат съществен принос за практиката.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на МУ – Варна „Проф. д-р Параскев Стоянов“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Елена Крайчева Иванова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Управление на здравните грижи“, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на Елена Крайчева Иванова в област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4 Обществено здраве, докторска програма „Управление на здравните грижи“.

3.03. 2022 г.

Рецензент:

Проф. Евгения Димитрова, дн